

A létminimum adómentességéről

Jelige: Ékszerdoboz

Tartalomjegyzék

Tartalomjegyzék.....	2. oldal
I. A létminimum adómentességének elméleti alapjairól.....	3. oldal
I.1. Az igazságosság, mint a vallás és az adózás alapértéke.....	3. oldal
I.2. A Biblia, mint a vallás és az erkölcs alapműve.....	5. oldal
I.2.1 Igazságkonceptiók a Szentírásban.....	5. oldal
I.2.2. Mégis: Milyen adókulcsot preferál Isten?.....	8. oldal
I.2.3. A bibliai szociális háló.....	12. oldal
I.3. Az Alaptörvény és a létminimum adómentessége.....	11. oldal
I.3.1. A szociális ellátás alkotmányi szintje.....	13. oldal
I.3.3. A közteherviselés elve az Alaptörvényben.....	14. oldal
I.3.4. Az Alaptörvény és az egykulcsos adó.....	17. oldal
II. Az egykulcsos adó Magyarországon.....	19. oldal
III. Felhasznált irodalom.....	23. oldal

I. A létminimum adómentességének elméleti alapjairól

I.1. Az igazságosság, mint a vallás és az adózás alapértéke

Az igazságosság egy rendkívül bizonytalan, erkölcsi alaptól, társadalmi szokásoktól függő értéktöltéssel bíró eszme. Legtöbbször meghatározás nélkül használják a fogalmát; leggyakrabban a tökéletesség, megtámadhatatlanság fogalmi elemeivel töltik ki kereteit, hisz az igazságtalanság pontosan részként fogható fel az igazságosság hibátlan matériáján. Már Arisztotelész megfogalmazza, hogy az igazságosság megvalósulásának egyik legfontosabb követelménye az egyenlő dolgok egyenlőként, a nem egyenlőknek pedig nem egyenlőként való kezelése, hisz mindenfajta disszonancia ezen feltételek keveredéséből származik, tehát „vagy az egyenlők nem egyenlő részeket, vagy a nem egyenlők egyenlő részeket kapnak osztályrészül és élveznek”¹. Aquinói Szent Tamás – akin keresztül Arisztotelész tanítása az európai filozófia alapját képezte – nézetrendszere szerint igazság akkor valósul meg, ha valóság és az értelem megegyezik. Az utóbbiban annyiban lehet igazság, amennyiben az adott dolgot létezéséhez hűen fogja fel, és a dologban is csak oly mértékben, amennyiben léte az értelemnek megfelel. Ez Istenben található meg a legnagyobb mértékben, hisz ő maga a legfőbb és első igazság.² A különböző történelmi korok és társadalmak részben mindig alakítottak fogalmi körén, ám ez a legkevésbé sem jelenti azt, hogy az igazságosság nem foglalja magában a stabilitást, éppen ellenkezőleg: az állandónak tekintett értékek közé tartozik, de idomulnia kell a különböző módosulásokhoz, sajátosságokhoz, hogy mindig maximálisan ki tudja elégíteni azt, amit megtestesít. Ezt magyarázza Aquinói Szent Tamás oly módon, hogy az emberi értelem igazságosságról alkotott képe változhat ugyan, az isteni értelemé azonban változhatatlan.³ Az igazságosság a jogban, a vallásban és az adózás tekintetében is kiemelkedő jelentőséggel bíró fogalom. John Rawls az elméleti igazságosság és a jog közé emel hidat: „Ahogy a gondolatrendszereknek az igazság, a társadalmi intézményeknek az igazságosság a legfontosabb erénye. Bármilyen kifinomult vagy jól felépített egy elmélet, ha nem igaz el kell vetnünk, vagy meg kell változtatnunk. Hasonlóképpen van ez a törvényekkel és az intézményekkel is: nem számít mennyire hatékonyak vagy mennyire fejlettek, meg kell

¹ Arisztotelész: Nikomakhoszi etika. Európa, 1997, 19.o.

² Aquinói Szent Tamás: Summa Theologica, II-II. 38.o.

³ Aquinói Szent Tamás: i.m. 92.o.

reformálnunk vagy el kell törölnünk azokat ha igazságtalanok.”⁴ Minden vallás kinyilatkoztatja valamely formában az igazságosság elvét, jelen dolgozat a Bibliát veszi alapul, melyből egyértelműen kitűnik, hogy Isten az igazságosságot az egyenlő elbánással teszi egyenlővé, hisz szemében minden ember ugyanannyit ér. Az adóztatásban az igazságosságnak több fogalmi elemet is tartalmaznia kell. Ezek közé tartozik az adóprivilegiumoktól mentes, fajlagosan egyenlő, egyéni teherbíró képességet számba vevő rendszer, ahol a közszolgáltatásokhoz való hozzájutás egyenlő lehetősége biztosítva van mindenki számára.⁵ Rionald Dworkin egyik elmélete megerősíti, hogy az emberek igazságosságról vallott nézetei rendkívül sokfélék, így ebből kiindulva nem lehet egy államnak úgy egyenlőséget teremtenie, ha valamelyikkel egyetért, tehát az igazságosság megvalósulásának feltételeként az állam, illetve a kormányzat függetlenségét jelöli meg.⁶ Ez áttételesen azt is jelenti, hogy egy adott országban a kormányzati politika igazságosságról vallott meggyőződése dönt az igazságos adórendszer alkalmazásáról. Ezt fogalmazza meg Szilovics Csaba is: „Az adóztatás igazságossága a közösségben érzékelhető igazságosság részeként értelmezhető. Néhány kisebb eltérés, jellegzetesség ellenére határait a jogi alapértékek, gyakorlati érvényesülését az általában működő társadalmi gyakorlat határozza meg, és benne a közösség értékfelfogása tükröződik. Megállapíthatjuk, hogy az adóztatási igazságosság mindig a társadalmi feltételektől meghatározottan működik, a folyamatos államháztartási reform szándékoknak kiszolgáltatottan.”⁷ Ezen feltételek összességének megvalósulása azonban egyértelműen az optimális adórendszer irányába mutatna, melynek elméleti konstrukcióját is többször, többféleképpen fogalmazták meg, tehát nincs minden kétséget kizáróan egységes modellje az igazságosságról vallott eltérő értelmezések okán. Az egyes adórendszerek tehát csak megpróbálnak minél több feltétel teljesítésével az igazságosságra törekedni. Ennek sikerességi foka attól függ, hogy az adott állam sajátosságait – gyakorlatilag patikamérlegre rakva – mennyire sikerül összeegyeztetni az adóztatás igazságossági feltételeivel.

⁴ Rawls, John: Méltányosságként felfogott igazságosság, Modern Politikai filozófia. (Szerk. Huoranszki Ferenc) Osiris Kiadó, Láthatatlan Kollégium, Budapest 1998. 28. o

⁵ Szilovics Csaba: Az igazságosság elveinek érvényesülése a természetes személyek adóztatásában, Jura, 2012/ I., 121.o.

⁶ Rionald Dworkin: Liberalizmus. In: Az angolszász liberalizmus klasszikusai II. Szerk. Ludassy Mária, Atlantisz, 1992, 191. o.

⁷ Szilovics Csaba: Az igazságos és arányos közteherviselés kialakításának magyarországi feltételeiről, (felelős kiadó: Inter-szféra Kft), Pécs, 2012, 16. o.

I.2. A Biblia, mint a vallás és az erkölcs alapműve

A Biblia említése egy pénzügyi jogi témájú dolgozatban első rátekintésre tán meghökkentő benyomást kelthet, mindazonáltal a Szentírás meglehetősen sok része foglalkozik az anyagi javakkal. Míg ötszáznál kevesebb igevers hirdeti a hitet, valamivel több, mint félezer a száma az imádságról szólóknak. Ezzel szemben magával a pénzzel, illetve az adókkal foglalkozó strófák mennyisége körülbelül kettőezer ötszázra tehető. A Bibliában tehát Isten többször beszél a pénzről, mint bármi másról. Vélhetően ennek oka az, hogy az ember számára esszenciális jelentőséggel bírnak az anyagiak, Isten számára pedig maga az ember fontos, ezért is szól ennyiszor e téma kapcsán.⁸

I.2.1 Igazságkonceptiók a Szentírásban

A nem csupán a hit, hanem az erkölcs tekintetében is általános mérceként számon tartott műben értékelésre kerülnek az igazságosság elvei, melyek mindenekelőtt megkövetelik az elnyomottak támogatását, valamint kinyilatkozzák, hogy Isten törvényei nem tartják megengedhetőnek az olyan társadalmat, mely a nincstelenek leszakadását fogalmi körébe beengedi. Az ember Isten képmásának tulajdonosa⁹, mely azzal van összefüggésben, hogy a Biblia azt tanítja, hogy Isten számára minden ember egyenlő, vagyis ugyanahhoz a morális mércehez méri őket, melyből pedig következik az a kíváncsi, hogy a Teremtő által nyújtott lehetőségekkel minden ember élhessen. Ezen lehetőségek az Ótestamentumban kerülnek megfogalmazásra, melyek közé tartozik a rabszolgák szabadon bocsátása¹⁰, az adósságok elengedése¹¹, a szegényeknek nyújtandó kamatmentes hitelek, az özvegyeket védő szabályok¹², valamint a föld birtoklásának joga¹³. Ezek tulajdonképpen olyan morális

⁸ Chriswell, W. A.: Why I Preach That the Bible Is Literally True. Broadman & Holman, 2008, 6.o.

⁹ Ter1, 26: „Isten újra szólt: „Teremtsünk embert képmásunkra, magunkhoz hasonlóvá.” Ter1, 27: „Isten megteremtette az embert, saját képmására, az Isten képmására teremtette őt, férfinek és nőnek teremtette őket.”

¹⁰ Ésa 58. 6: „Megnyisd a gonoszságnak bilincseit, az ígának köteleit megoldjad, és szabadon bocsásd az elnyomottakat”

¹¹ 5Móz 15., 1-2: „Minden hetedik esztendő végén el kell engedni az adósságot. Az adósságelengedés módja pedig ez: egy hitelező se követelje felebarátjától, testvérétől azt a kölcsönt, amit embertársának kölcsönadott, mert adósságelengedést hirdetnek az Úrért.”

¹² 5Móz 24, 19: „Mikor learatod aratni valódat a te meződön, és kívét felejtessz a mezőn, ne térj vissza annak felvételére; ... az özvegyé legyen az...”

¹³ Kihangsúlyozandó, hogy az ember a földi javakat csak birtokolhatja, de tulajdonosa nem lehet, ugyanis a földön minden Istené: „Az Úr a föld s annak teljessége; a föld kereksege, s annak lakosai. Mert ő alapította azt...” Zsoltárok könyve 24, 1-2

törvények, melyeket Szentírásbeli tartalmuk emel a szociális igazságosság egy magasabb szintjére. Modern kontextusba helyezve ezen bibliai elvárásokat, ez az elv sokkal többet jelent a létminimumnál; ide kell, hogy tartozzon ugyanis a megfelelő oktatáshoz, egészségügyi ellátáshoz, munkalehetőséghez, és lakhatáshoz való hozzáférés¹⁴. Nyilvánvaló, hogy ezen lehetőségek megteremtéséhez elegendő mennyiségű állami bevétel kell, melynek egyetlen útja a kötelező adófizetés, mely számos vitát váltott ki a kutatók között: elrendelt-e Isten effajta kötelezettséget? Véleményem szerint ez az Írásból többször egyértelműen kitűnik – a teljesség igénye nélkül például: „Adjátok meg azért mindenkinek, a mivel tartoztok: a kinek az adóval, az adót, a kinek a vámmal, a vámot, a kinek félelemmel, a félelmet, a kinek a tisztességgel, a tisztességet.”¹⁵ Illetve ide tartozik Jézus Krisztus sokat emlegetett mondata¹⁶: "Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és az Istennek, ami az Istené!"¹⁷ Ha elfogadjuk az adózásnak a Biblia, s ezen keresztül Isten által helyesnek tartott voltát, felmerül a kérdés, hogy a szentírásbeli princípiumokból levezetve hogyan kellene ezt kivitelezni. A Biblia rendkívül nagy hangsúlyt fektet az igazságosság elvei tárgyalására, és mivel – mint említettem – fogalom értelmezése elsősorban értékválasztás kérdése, az emberek egyre gyakrabban az Íráshoz – mint vallási és morális relevanciához – fordulnak útmutatásért az adóterhek lehető legigazságosabb és legméltányosabb elosztása tekintetében, hiszen ezek teremtik meg a társadalom számára az emberhez méltó élet nélkülözhetetlen alapjait¹⁸. Az igazságosság és a méltányosság¹⁹ különböző vetületeit tartalmazó alapelveket kell számba

¹⁴ v.ö.: Susan Pace Hamill: A Fair Tax. An evaluation of Federal Tax Policy based on Judeo-Christian Ethics, Virginia Tax Review, 2006, 8.o.

¹⁵ Pál levele a rómaiakhoz 13,7

¹⁶ Jézus ezt valószínűsíthetően arámul mondta el, az Evangéliumba pedig ógörögül került bele: ΤΑ ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΑΠΟΔΟΤΕ ΚΑΙΣΑΡΙ ΚΑΙ ΤΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΤΩ ΘΕΩ. Ebből nyilvánvalóan látszik, hogy a szöveg nem a görög „apodiómi”, vagyis adjátok meg ígét, hanem az „apódote”, vagyis adjátok vissza szót tartalmazza, tehát az ige így hangzik: „Adjátok vissza ezért a császárnak, ami a császáré, és ami az Istené, azt Istennek!” Ugyanis amikor a farizeusok és a heródespártiak képmutatónan kérdőre vonták Jézust, hogy szabad-e adót fizetni a császárnak, Jézus – átlátva rajtuk – egy dénárt kért tőlük és megkérdezte, hogy kinek a képe és felirata található az érmén. A dénárt ugyanis a császár verette és azon adó fizetésére szolgált, melyet azokra rótt ki, akiket fegyverrel igázott le. Így a farizeusok, akik csalárd módon Rómától való függetlenségüket képviselték, azt a tanácsot kapták, hogy a pénz kerüljön vissza ahhoz, akié, tehát a császárhoz. Az egész mondat értelme pedig azt jelenti, hogy a világi és az egyházi függés nem zárja ki egymást, épp ellenkezőleg: megférnek egymás mellett. Forrás: http://biblia.hu/szentiras_com_cikkek/adjatok_meg_a_csaszarnak

¹⁷ Máté 22, 21

¹⁸ v.ö.: <http://lexikon.katolikus.hu/I/igazs%C3%A1goss%C3%A1g.html>

¹⁹ Az adókérdések bármely perspektívájának tárgyalását az igazságosság, a méltányosság és a hasznosság fogalmi körének behatárolásával célszerű kezdeni, mivel ezek azok a fogalmak, melyek döntő jelentőséggel bírnak az adórendszer megtervezésében. Sokszor szinonimaként használatos a méltányosság az igazságossággal. Ez azért nem helyénvaló, mert bár a két fogalom jelentéstartománya közt nagy mértékű átfedés van, ám ez nem jelenti következetesen azt, hogy teljesen azonosak, kapcsol az igazságosság elvei a méltányosság kiindulási

vennünk ahhoz, hogy el lehessen dönteni, mikor kell hasonló helyzetűnek tekinteni az embereket, illetve hogy mi alapján osszák el igazságosan az adóterheket. A kutatók közt azonban vita tárgyát képezi- a Szentírásból levont eltérő igazságkonceptiók okán- az ezt kivitelezni képes adórendszer alkalmazása, életre hívva ezzel az amúgy is oly gyakran felmerülő nézetkülönbségeket a progresszív és az egykulcsos adórendszer tekintetében. Többen leszögeznek²⁰, hogy az Isten által megfogalmazott egyenlőség és azonos elbánás követelménye nem a jövedelem és a javak számszerűen azonos mennyiségének azonosítását jelenti az igazságosság követelményével²¹, hanem az arányosság aspektusa köré építenek. A közösség tagjainak ugyanis nem egyenlő mértékben, hanem érdemeik, hasznosságuk és szükségleteik alapján kell részesedniük a közösségi javakból. Ez a három kulcsfogalom pedig az osztó igazságosság²² három alappillére²³. Aquinói Szent Tamás a következőképpen jellemzi az osztó igazságosság elvét: A társadalomban kívánatos rend és harmónia akkor valósul meg, ha minden ember a Teremtő által adott képességeinek megfelelő helyet és szerepet tölt be²⁴. Úgy véli, hogy az igazságosság csak akkor érvényesülhet, ha a képességek és a társadalmi helyzet (és funkció) között fennálló természet adta viszonyt figyelembe veszik. Az osztó igazságosság elve tehát akkor érvényesül, ha az egyén a közjából az arányosság mértéke szerint részesedik²⁵. A Biblia által hirdetett zsidó- keresztény értékekből²⁶, melyek közé tartozik Isten teremtményeinek egyenlősége, valamint a szegények segítése, következik az opresszió tilalma is, mely modern kontextusban továbbgondolva pedig a szegénységi küszöb alattiak adóztatásának és az alsó középosztály regresszív terhelésének elutasítását jelenti²⁷. A kutatók²⁸ megpróbálták ezen elveket különféle igazságosság-konceptiókkal alátámasztani, legtöbbjük²⁹ a fizetőképesség princípiumára, mint kiindulási

pontjaként foghatók fel. Rawls analógiájára Szilovics Csaba fogalmazza meg: Az igazságosság elveinek érvényesülése a természetes személyek adóztatásában, Jura, 2012/1., 123. o.

²⁰ Diana Butler Bass: A People's History of Christianity: The other side of the Story, HarperOne; First Edition edition (March 3, 2009), 92. o.

²¹ a definíció a kiegyenlítő igazságosság fogalmi körével esik egybe

²² Takács Péter megfogalmazásában az osztó igazságosság annyit tesz: „mindenkinek megadjuk, ami megilleti, vagy amihez joga van, vagy amit megérdemel.

²³ Takács Péter: Jog és igazságosság. In: Jogbölcseleti előadások. Prudentia Juris 11. (Szerk. Huoranszki Ferenc) Bíbor Kiadó, Miskolc, 1998. 164. o.

²⁴ Aquinói Szent Tamás, i.m.: 112. o.

²⁵ Bodai Zsuzsa: A pénz filozófiája 1. köt. : Az ókori, a középkori és a kora újkori pénzelméletek Bodai Zsuzsa - [Budapest], Aula, 1998

²⁶ Adam S. Chodorow: Biblical Tax Systems and the case of Progressive Taxation, Economics of Ancient Law, ed.: Geoffrey D. Miller, 2009, 69. o.

²⁷ Susan Pace Hamill: The Least of These: Fair Taxes and the Moral Duty of Christians, 2003

²⁸ Adam S. Chodorow: i.m. 112. o.

²⁹ Például Christopher Townsend, vagy Susan Pace Hamill

alapra építkezve. Az alapelv kimondja a (fizető)képességgel (ill. jövedelemmel) arányos adóteher-elosztást, melynek központjában a formális igazságosság áll, ami annyit tesz, hogy ugyanazokra az esetekre ugyanaz a szabály vonatkozik, vagy az azonos osztályokba tartozó emberekkel azonos módon kell bánni³⁰. Ez pedig elvezet bennünket a horizontális³¹ és a vertikális³² méltányosság problémaköréhez. Ebből eredeztetve az a konklúzió, hogy jobb módú embernek relatíve több adót kell fizetnie, mint egy szegénynek ahhoz, hogy ugyanakkora áldozatot vállaljanak hozzájárulásként a közkiadásokhoz, s így a nagyobb vagyon- magasabb fizetési kötelezettség, valamint az adókulcsok és a fizetőképesség között fennálló egyenes arányosság megvalósuljon. Az említett egyenlő áldozattal az ún. áldozatelmélet³³ foglalkozik, mely kíváncsággal fogalmazza meg az igazságosság és méltányosság érvényesülése érdekében, hogy mindenki egyenlő áldozattal járuljon hozzá a közkiadásokhoz, mely a pénz csökkenő határhasznát alapul véve³⁴ egy mérsékelt növekvő adósávokat kivitelező progresszív rendszer felé mutat, melyet – mint azt salamoni végkövetkeztetésként kijelentik – a Szentírás kíváncsággal fogalmaz meg³⁵.

I.2.2. Mégis: Milyen adókulcsot preferál Isten?

El kell ismerni, hogy valóban említ a Biblia progresszív adót: „De Fáraó-Nékó (...) az országra adót vetett, száz tálentom ezüstöt és egy tálentom aranyat.”³⁶ „Az ezüstöt és az aranyat megadta ugyan Joákim a Fáraónak, de az országot sarczoltatta meg, hogy megadhassa a pénzt a Fáraó parancsolata szerint; a föld népe közül mindenkitől az ő értéke³⁷ szerint hajtott be ezüstöt és aranyat, hogy Fáraó-Nékónak adja.”³⁸ Mindazonáltal a szövegből az következik, hogy nem elég, hogy egyszeri kötelezettségről, nem folyamatos progresszív adóteherről van szó, a szöveg quasi azonosítja a progressziót a büntetéssel³⁹. Ugyanis a fáraó

³⁰ Takács Péter: Jog és igazságosság. In: Jogbölcseleti előadások. Prudentia Juris 11. (Szerk. Huoranszki Ferenc) Bíbor Kiadó, Miskolc, 1998. 166-167. o., idézi: Szilovics Csaba: Az igazságosság elveinek érvényesülése a természetes személyek adóztatásában, 122. o.

³¹ Az azonos jövedelmi és vagyoni helyzetben lévőket azonosan adóztatják.

³² Az eltérő jövedelmi és vagyoni helyzetben lévők eltérő módon történő adóztatása.

³³ Christopher Heady: The Conflict Between Equity and Efficiency in Designing Personal Income Tax Systems. The Role of Tax Reform in Central and Eastern European Economies. OECD, Párizs 1991

³⁴ t.i. egy jövedelemegység alacsonyabb bevétel-és vagyonszintnél nagyobb áldozat, nagyobb teher, mint magasnál

³⁵ v.ö.: Susan Pace Hamill: An evaluation of federal tax policy based on judeo-christian ethics, 25, Virginia Tax Review, 2006, 110. o.

³⁶ 2Kir 23.33

³⁷ más fordításban vagyona

³⁸ 2Kir 23.34

³⁹ v.ö.: <http://www.mindennapi.hu/cikk/szubjektiv/milyen-adokulcsot-szeret-isten-/2012-01-20/12039>

is büntetésül róttá azt a királyra, aki pedig áthárította azt a népre, de arányosan, számba véve vagyoni helyzetüket. Sőt, ezt a büntetés-jelleget a Biblia is megerősíti azzal, hogy kinyilatkozza: „És gonoszul cselekedék az Úr szemei előtt...”⁴⁰ Ahhoz azonban, hogy valós képet adjon a Biblia által kinyilatkoztatott adórendszeréről, ez az egyetlen példa nem elegendő. Sokkal inkább szükséges a két legfontosabb bibliai adó, a templomadó és a mezőgazdasági tized megvizsgálása annak érdekében, hogy alá lehessen támasztani, valójában melyik adókulcsot preferálta Isten⁴¹.

A templomadót minden 20 év feletti zsidó férfinak kellett megfizetnie⁴², elsősorban a templom karbantartására szolgált⁴³, értéke pedig fél siklus volt⁴⁴. Ezen összeg tehát jövedelmi és vagyoni helyzetre tekintet nélkül egyforma volt, a személyük után fizették, ami azt jelenti, hogy – ha eltekintünk attól a nyilvánvaló tényről, hogy ezen adófajta nem a központi kormányzatot, hanem a templomot illette – fejadóról beszélünk. Ebből az is következik, hogy meglehetősen regresszív terhelést valósított meg, hiszen egyenlő összegével mindenki számára ugyanakkora terhet jelentett teherviselő képességére tekintet nélkül⁴⁵ (, mely látszólag ellentétben áll a Szentírás által hangoztatott igazságossággal és a szegények támogatásával. Felmerülhet tehát a kérdés: Isten valójában a regresszivitást pártolta? Ezen kérdéskör pontosításához létrejöttének oka és funkciója függvényében kell értékelni a templomadót: „Mikor Izrael fiait fejenként számba veszed, adja meg kiki életének váltságát az Úrnak az ő megszámláltatásakor, hogy csapás ne legyen rajtok az ő megszámláltatásuk miatt.”⁴⁶ E bibliai sorokból kitűnik, hogy az adó népszámlálási céllal jött létre, vagyis azért hogy a pusztában számba vegyék a hadviselésre alkalmas korban lévő férfiakat. A fizetési kötelezettség népszámlálással történő egybekötésének oka az, hogy a korabeli zsidó törvények tiltották az emberek (közvetlen) számba vételét⁴⁷, így az egyúttal engesztelési pénzként szedett összeg⁴⁸ vezeklésül szolgált ugyan, de ezzel párhuzamosan a törvény kikerülése is volt, ugyanis az emberek helyett a pénz megszámlálásával kiviteleztek a zsidó nép számba

⁴⁰ 2Kir 23.32

⁴¹ Harold S. Kushner To Life: The Celebration of Jewish Being and Thinking

⁴² <http://lexikon.katolikus.hu/T/templomad%C3%B3.html>

⁴³ 4Móz30.16 „...és add azt a gyülekezet sátorának szolgálatjára...”

⁴⁴ 2Móz30.13: „a siklusnak fele áldozat az Úrnak”

⁴⁵ 2Móz30.15: „A gazdag ne adjon többet és a szegény ne adjon kevesebbet fél siklusnál, a mikor megadják az áldozatot az Úrnak engesztelésül a ti lelketekért.”

⁴⁶ 2Móz30.12

⁴⁷ Harold S. Kushner: i.m. 28. o.

⁴⁸ 2Móz30.16: „És szedd be az engesztelési pénzt az Izráel fiaitól, és add azt a gyülekezet sátorának szolgálatjára, hogy az Izráel fiainak emlékezetül legyen az az Úr előtt, engesztelésül a ti lelketekért.”)

vételét. Ugyanez az egyik oka a fejadó jellegnek is amellet, hogy mivel minden ember egyenlő Isten szemében, lelke megváltása is ugyanannyit ér, tehát ennek fogalmi köre összeegyeztethetetlen lett volna az összegek közötti differenciálással, valamint az adó azon vallási funkciójával, hogy a meglehetősen kicsi – mondhatni jelképes, de valós terhet semmiképpen nem jelentő – összeg a közösség templomát támogatta⁴⁹, erősítve ezáltal, hogy Izrael népe egy vallási közösséget alkot, hisz az adót csak zsidók fizethették meg. A személyenként fizetett egységes összeg korlátozott felhasználása is sejtetni engedi, hogy az adó végső célja nem az igazságosságot szolgálta, így nem lehet iskolapéldája a közös terhek bibliai alapelveire épülő elosztásának sem.⁵⁰

Ezzel szemben a mezőgazdasági tized, mint a föld hozamának a szentélyt megillető része, a jövedelem egytized részének Isten javára történő felajánlása⁵¹, vagyis az egyház munkájának anyagi támogatása⁵² arányosan teríti szét az adóterheket, egykulcsos terhelést valósít meg, hiszen minden ember tizede az általa megtermelt összes termény fényében változik. Az adó proporcionális 10%-a megtévesztő lehet, ha nem vesszük figyelembe azt, hogy a korabeli mezőgazdasági tizednek három fajtája is létezett⁵³. Az egyik a lévíták nevezetű papi törzs számára fizetendő tíz százalékot takarta, akik a Szentírás fennmaradásáért és a templomi imádat fenntartásáért voltak felelősek⁵⁴. Ők voltak azok, akik nem részesültek az ígért földjéből, tehát nem volt földjük, ahol megtermelhették volna a létfenntartásukhoz szükséges terménymennyiséget, megélhetésüknek egyetlen forrása így csak ezen juttatás volt. A tized második fajtájára is találunk a Bibliában utalást: „A lévítáknak pedig szólj, és mondd meg nekik: Mikor beszéditek Izráel fiaitól a tizedet, a melyet örökségtekül adtam néktek azoktól, akkor áldozatok abból felemelt áldozatot az Úrnak; a tizedből tizedet. És ez a ti felemelt áldozatok olyanul tulajdoníttatik néktek, mint szérűről való gabona és mint a sajtóból kiömlő bor. Így vigyetek ti is felemelt áldozatot az Úrnak minden ti tizedetekből, a melyet beszédtek Izráel fiaitól, és adjátok abból az Úrnak felemelt áldozatot Áronnak, a papnak.”⁵⁵ Ebből következik, hogy ez a levitákra rótt kötelezettség volt, melyet a papoknak kellett adományozniuk mintegy hozzájárulásként az Isten tiszteletére tartandó áldozatokhoz és

⁴⁹ 2Móz30.16.: „...add azt a gyülekezet sátorának szolgálatjára...”

⁵⁰ v.ö.: Adam S. Chodorow: Agricultural Tithing and Flat Tax complexity, 68 U. Pitt. L. Rev., 2006. 4.o.

⁵¹ t.i. azon az elgondoláson alapul, hogy a földön minden Istené, így megilleti az ún. zsengeáldozat, vagyis az első termés, és mindennek a legjava)

⁵² www.lexikon.katolikus.hu/T/tized.html

⁵³ v.ö.: Dr. Arnold Fruchtenbaum: Az adakozás bibliai elvei, 15.o.

⁵⁴ 4Móz18.20: „De íme Lévi fiának örökségül adtam minden tizedet Izraelben; az ő szolgálatjokért való osztályrész ez a melylyel teljesítik ők a gyülekezet sátorának szolgálatát.”

⁵⁵ 4Móz18. 26-28.

ünnepekhez. Mértéke, amint azt a Szentírás megjelöli, a tizednek tizede, vagyis a leviták szemszögéből nézve a zsidók által számukra adományozott egész tíz százaléka, a zsidók szempontjából viszont ez azt jelenti, hogy 0.1%-ot adnak a papoknak közvetetten, a levitákon keresztül, mivel ez utóbbiak számára volt ez kötelezettséggént szabva. A tized harmadik formája az a kötelezettség, melyet háromévente kellett a szegényeknek adni. Vagyis ez azt jelenti, hogy az egykulcsos mezőgazdasági tized valójában nem tíz százalék éves kötelezettséget rótt a népre, hanem 13.3%-ot⁵⁶, ha a levitáknak nyújtandó éves és a szegényeknek biztosítandó hároméves terheket egy évre lebontjuk⁵⁷.

I.2.3. A bibliai „szociális háló”

A redisztribúció a fiskális politika azon fajtája, melyen keresztül lehetőség van a jövedelemkülönbségek csökkentésére. Ez történhet az adórendszeren keresztül, tehát bizonyos adókedvezmények juttatásával - melynek elsődleges célja a munkára ösztönzés, ugyanis akkor kaphat valaki kedvezményt, ha van jövedelme, amiből adózik -, és közvetlen, célzott kifizetésekkel, ún. szociális támogatásokkal is. Azonban azt, hogy Isten szemében minden ember egyenlő, a Biblia nem úgy valósítja meg, hogy nem tesz különbséget az emberek között jövedelmi és vagyoni viszonyaik alapján. Éppen ellenkezőleg: a szegények támogatásával egyidejűleg számos szentírásbéli példával illusztrálható a nincstelenek kisebb-nagyobb mentesítése a terhek alól. Példának okáért az egyes áldozatokban elfogadja a szegényektől a kevésbé értékes áldozatokat⁵⁸. Ezen felül mikor Menachem király hatalmát az asszír uralkodó fenyegeti, s az annak érdekében, hogy hatalmát megszilárdítsa, pénzt ad neki,

⁵⁶ Fontosnak tartottam kihangsúlyozni ezen összeget, ugyanis a kutatók többsége nemes egyszerűséggel csak 10%-kal számol, csupán az adófajta elnevezéséből kiindulva, s utána nem gondolva a tényleges terhelésnek, de találkoztam már 23, ill. 23.3%-os vélelmezett adókulccsal is, mely véleményem szerint hibás számítás eredménye.

⁵⁷ A tized említése azonban nem csak ebben az értelemben kerül elő a Bibliában. Mózes első könyvének 14. fejezetében Ábrahám, miután legyőzte Sodoma ellenségeit, tizedet ad Sodoma papjának, Melkisédeknek. Ugyancsak az első könyv 28. fejezetében Jákob fogadja meg Istennek, hogyha épségben visszahozza őt Háránból, tizedet fog adni neki mindenből: „És fogadást tőn Jákób, mondá: Ha az Isten velem leendő, és megőriz engem ezen az úton, a melyen most járok, és ha ételül kenyeret s öltözetül ruhát adánd nékem; És békességgel térek vissza az én atyámnak házához; akkor az Úr leendő az én Istenem; És ez a kő, a melyet oszlopul állítottam fel, Isten háza lésszen, és valamit adándasz nékem, annak tizedét néked adom.” (1Móz28. 20-22) E két példa abban különbözik a fentebb kifejtettől, hogy mindkét esetben önkéntes a felajánlás, sőt, az első esetben Ábrahám egy személynek, nem pedig Istennek adja a tizedet. Ezen felül a szövegből nem derül ki egyértelműen, hogy egyszeri felajánlásról, vagy folyamatos juttatásról van-e szó. V. ö.:

⁵⁸ Diana Butler Bass: Christianity for the Rest of Us: How the Neighborhood Church Is Transforming the Faith HarperOne; Reprint edition (October 2, 2007)

ezen összeg visszaszedését kifejezetten a gazdagok terhelésével oldja meg⁵⁹. Ennek alapján a sorok között olvasva észrevehető, hogy a Biblia gyakorlatilag egyfajta szociális hálót hoz létre az újraelosztás egy speciális fajtájának életre hívásával, mely leginkább a direkt transzfereken történő támogatással van összefüggésben: „Mikor ti földetek termését learatjátok, ne arasd le egészen a te meződnek szélét, és az elhullott gabonafejeket fel ne szedd. Szőlődet ne mezgérelj le, és elhullott szemeit se szedd fel szőlődnek, a szegénynek és a jövevénynek hagyd meg azokat”⁶⁰ „Mikor learatod aratni valódat a te meződön, és kévét felejtess a mezőn, ne térj vissza annak felvételére; a jövevényé, az árváé és az özvegyé legyen az, hogy megáldjon téged az Úr, a te Istened, kezeidnek minden munkájában.”⁶¹ A szántóföldek széleiben található, valamint a földre hullott termés szegényeknek történő fenntartása együtt szemlélve a tized harmadik fajtájával, melyet háromévente teljes egészében a rászorulóknak kellett juttatni, két dologra enged következtetni. Az egyik, hogy bár alapvetően az egykulcsos adórendszer dominál a Szentírásban, tagadhatatlanul vannak benne progresszív elemek⁶². A tényleges adókulcs így nem 13.3% volt egységesen és effektíven mindenki számára, mert a nincstelenek e sajátos újraelosztás eredményeként hozzájutottak a fentebb említett juttatásokhoz. Ez pedig egy további konklúziót rajzol ki: a Biblia a progresszív jellemzőkkel átszőtt egykulcsos rendszerét úgy kivitelezte, hogy a létminimum adómentes volt. A fizetőképesség elvéből a mérsékelt progresszív adórendszer logikai láncolatát levezetők, s azt mintegy követelményként – az egykulcsos adó szegényeket büntető igazságtalansága mellett – megfogalmazók két dolgot hagynak figyelmen kívül. Az egyik, hogy a

⁵⁹ 2 Kir 15. 18-20: „(...) Az ő idejében hatolt az országba Asszíria királya, Pul. Menachem 100 ezüst tálentumot adott Pulnak, hogy segítsen neki megszilárdítani kezében a királyi hatalmat. Ezt a pénzt Menachem kivetette adóul Izraelre, minden tehetős emberre 50 siklust, csak hogy Asszíria királyának adhassa. Erre Asszíria királya elvonult, nem maradt tovább az országban.”

⁶⁰ 3Móz19, 9-10

⁶¹ 5Móz21, 19

⁶² Chodorow számos érveléssel alátámasztotta, hogy miért nem lehetett progresszív a rendszer. Ezek közé tartozik, hogy mivel a tizedet természetben kellett fizetni, mint terményadót, ez rengeteg számítással, méréssel és nyilvántartással kapcsolatos nehézséget vetne fel. Először is a termények mérése sokféleképpen történhet, melyhez akár a súlyt vagy a térfogatot is alapul lehet venni, vagy az egyes egyedeket egyenként megszámlálni. Nem is beszélve arról, ha valaki különböző terményeket termel, és mindegyikből együttesen adózik, még az sem jelentene számottevő könnyebbséget, ha az egyes számítási módok kombinációjára lehetőség nyílna. Ugyanez a helyzet a nyilvántartással: a különböző földeken megtermelt (esetlegesen eltérő) termények betakarításának nyomon követése enyhén szólva is kauzisztikussá tenné a rendszert. Ezen kívül egységesíteni kellett volna a súly- és mértékrendszert, valamint meg kellett volna határozni terményenként, hogy melyikből mennyit ér egy meghatározott súly. Amennyiben önmagában nem lenne elég bonyolult, a termelőknek egyenként ki kellene számolniuk az adott súlyú termények értékét, majd pedig összesíteniük őket, hogy aztán abból arányosan, az esetleges jövedelem-, illetve adósávkba tartozásnak megfelelően fizessék be adójukat. Az egy kulcs jelentősen egyszerűsíti ezt a képet; elegendő ugyanis csupán az egy kulcs összegének megfelelő hányad elkülönítése. Lásd: Adam S. Chodorow: Economics Substance and the Laws of Interest: A Comparison of Jewish and U. S. Federal Tax Law in Judaism and Economics, Oxford Univ. Press, 2010., 59. o.

fizetőképesség elvének jelentős hiátusa az, hogy az adórendszert elszigetelten, újraelosztási és közkiadási feltételektől mentesen vizsgálja, márpedig, amint azt láthattuk, a Szentírás megvalósít egyfajta redisztribúciót. Ezek mérlegelése nélkül pedig, csupán objektivitásra hagyatkozva, az igazságosság elveinek az adórendszert nem lehet megfeleltetni⁶³. A másik, hogy a jövedelmi- és vagyoni viszonyokat alapulvevő arányosan, mérsékelten, a jövedelem nagyságát követően növekvő progresszió egyet jelent a fizetőképességi elv túlhangsúlyozásával, melynek kapcsán felmerül a kérdés: elvárja-e Isten ezen túlzást pusztán az egyenlőségből és az igazságosságból eredeztetve? Véleményem szerint nem, mégpedig azért, mert ezen elvnek egy arányos, egykulcsos jövedelemadó egy rögzített adómentes sávval ugyanúgy képes eleget tenni.

I.3. Az Alaptörvény és a létminimum adómentessége

I.3.1. A szociális ellátás alkotmányi szintje

Az Alaptörvény létminimum-kérdéskörrel kapcsolatos elemzése véleményem szerint azért indokolt, mert bár szakaszainak egy része meglehetősen új nézőpontot fogalmaz meg, ez nem jelent előrelépést a szegények támogatásának kapcsán. Új fordulatként köszönhető az egyén és az állam kapcsolatának megváltozott jellege; a régi Alkotmány ugyanis szigorúan az alá-fölérendeltségi viszony keretei között maradva egyenesen megmondta, hogy kinek, mit és milyen feltételek teljesülése esetén biztosít, az új Alaptörvény mintegy átszakítva ennek határait a mellérendeltségi viszony felé tekint, hisz igényt tart az emberek együttműködésére.

Az Alaptörvény első két szavaként, s egyúttal bevezetése címeként szereplő Nemzeti Hitvallás fordulat önmagában alkotmányi szöveggörnyezetbe deklarált vallási tartalmat sejtet, a „Valljuk az elesettek és a szegények megsegítésének kötelességét.” mondatban pedig fel is ismerhető a már emlegetett bibliai tanítás Isten parancsaként. Az előszó ezen előirányzata a XIX. cikkben ölt testet⁶⁴. Az Alaptörvény a „törekszik” igével

⁶³ Ercsey Zs: Personal income tax: provisions regarding fairness (társszerző: Emina Jerković). In: Tímea Drinóczi - Mirela Župan – Zsombor Ercsey – Mario Vinković (Szerk.): Contemporary legal challenges: EU – Hungary – Croatia. Faculty of Law, University of Pécs and Faculty of Law, J. J. Strossmayer University of Osijek, Pécs-Osijek 2012. 319-340. o.

⁶⁴ XIX. cikk

(1) Magyarország arra törekszik, hogy minden állampolgárának szociális biztonságot nyújtson. Anyaság, betegség, rokkantság, özvegyiség, árvaság és önhibáján kívül bekövetkezett munkanélküliség esetén minden magyar állampolgár törvényben meghatározott támogatásra jogosult.

fejezi ki az egyén felé történő teljesítést, mellyel az a probléma, hogy magában foglalja az esetlegességet, pedig ezt egy alkotmány nem tehetné meg⁶⁵. Korrekt dolognak tartom feltételhez, tehát az egyén tevőleges cselekvéséhez kötni a támogatás nyújtását, azonban az állított kritériumok teljesülése esetén a hátrálási lehetőséget magában foglaló ige nem méltó kifejezni az állam szükséges viszonyulását polgáraihoz.

A szociális háló adórendszerrel történő elkülönítését⁶⁶ a cikk (3) szakasza fejezi ki, célja a társadalmi hasznosság egyéni látókörbe vonása, valamint hangsúlyozása annak, hogy a rászorultság nem mentesít a társadalom számára az egyén állapotával arányos tevékenység megtétele alól⁶⁷. A redisztribúció jövedelemkülönbségek csökkentésére hivatott célját ezek szerint az Alaptörvény a célzott transferek juttatásával kívánja elérni, ám ez véleményem szerint sokkal kevésbé ösztönöz munkára, aktív teljesítményre, mint az adórendszeren keresztül juttatott kedvezmények, így felmerül a kérdés, hogy ez a leghelyesebb technikai megoldás-e a célzott hatás elérése érdekében. Ezen felül az önhibán kívül eső ok követelményét mindkét alkotmány tartalmazza ugyan, ám ez egy olyan többszörös viszonyítást igénylő fogalom, melynek megállapítására az államnak nincs objektív lehetősége, nem mérlegelheti ugyanis minden embernél a számításba jöhető körülményeket, ez gyakorlatilag kivitelezhetetlen lenne, így kérdésként nyitva marad: mi alapján dől el, hogy önhibának minősül egy körülmény⁶⁸?

I.3.3. A közteherviselés elve az Alaptörvényben

A korábbi Alkotmány⁶⁹ és az új Alaptörvény egyaránt szól a közteherviselés elvéről, viszont eltérő értelmezési aspektusai okán más szemszögből közelítik meg azt. A régi

(2) Magyarország a szociális biztonságot az (1) bekezdés szerinti és más rászorulóknak esetében a szociális intézmények és intézkedések rendszerével valósítja meg.

(3) Törvény a szociális intézkedések jellegét és mértékét a szociális intézkedést igénybe vevő személynek a közösség számára hasznos tevékenységéhez igazodóan is megállapíthatja.

(4) Magyarország az időskori megélhetés biztosítását a társadalmi szolidaritáson alapuló egységes állami nyugdíjrendszer fenntartásával és önkéntesen létrehozott társadalmi intézmények működésének lehetővé tételével segíti elő. Törvény az állami nyugdíjra való jogosultság feltételeit a nők fokozott védelmének követelményére tekintettel is megállapíthatja.

⁶⁵ Szilovics Csaba, i.m.: 79.o.

⁶⁶ Simon István: A közpénzügyek szabályozása az alkotmányban – tervezet (Pázmány Law Working Papers, Nr 2011/6.

⁶⁷ Erdős Éva: A közteherviselés elvének kiterjesztő értelmezése az európai adóharmonizáció tükrében *Miskolci Jog Szemle*, 2011, Különszám, 46–62

⁶⁸ Szilovics Csaba: i.m.: 62. o.

⁶⁹ 1949. évi XX. törvény

Alkotmány 70/I.§ -ban⁷⁰ található „jövedelmi és vagyoni viszonyai” kifejezések helyét veszik át az új Alaptörvény XXX. cikk⁷¹ (1) bekezdésében található „teherbíró képesség” és „gazdaságban való részvétel” fogalmai, valamint – mivel az Alaptörvény nem egy helyen lokalizálva szól a közteherviselés elvéről – 40. cikk rendelkezései⁷².

Az adóterhek egyenletes elosztása a jogalkotó feladata, akinek az autonómia és a szolidaritás egyensúlyának fenntartása érdekében az adóztatás és újraelosztás optimális, Magyarországra szabott egyensúlyát kell figyelembe vennie az egyéni teherbíró képességgel egyetemben.⁷³ Ennek kellene kiegészülnie egy kívánnalommal: „A modern jogállam adóztatási rendszerében olyan szociális érzékenységgel kell fontos szerepet kapnia, amely a közterhek viselését az arra való képesség figyelembe vételével, illetve e képesség javításával éri el.”⁷⁴

A szakaszokból egyértelműen kitűnik, hogy a közteherviselésre kötelezettek személyi köre kibővül⁷⁵: az Alaptörvény világossá teszi, hogy a közkiadásokhoz való hozzájárulást mindenkitől elvárja⁷⁶. Ehhez jön hozzá az a körülmény, hogy míg a jövedelmi és vagyoni viszony, illetve a teherbíró képesség a fizetőképesség elvén⁷⁷ nyugszik, a gazdaságban való részvétel fordulat a haszonelv irányába mozdítja el az alkotmányi közteherviselést, mely egyúttal „az állam teljes körű adóztatási felhatalmazásának burkolt megfogalmazását” is jelenti, mely által „a többes adóztatás veszélye nélkül kötelezhető minden adóalany az adóalap kiszélesítésével az adófizetésre.”⁷⁸ A szélesebben mért adóalap viszont nem vonta maga után az adóforrás alaptörvényi megjelölését, vagyis nem kapunk meghatározást azon

⁷⁰ 70/I.§ Minden természetes személy, jogi személy és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet köteles jövedelmi és vagyoni viszonyainak megfelelően a közterhekhez hozzájárulni.

⁷¹ XXX. cikk

(1) Teherbíró képességének, illetve a gazdaságban való részvételének megfelelően mindenki hozzájárul a közös szükségletek fedezéséhez.

(2) A közös szükségletek fedezéséhez való hozzájárulás mértékét a gyermeket nevelők esetében a gyermeknevelés kiadásainak figyelembevételével kell megállapítani.

⁷² A közteherviselés és a nyugdíjrendszer alapvető szabályait a közös szükségletek kielégítéséhez való kiszámítható hozzájárulás és az időskori létbiztonság érdekében sarkalatos törvény határozza meg.

⁷³ Takács Péter: Jog és igazságosság. Jogbölcseleti előadások. Miskolc, 1998, 77. o.

⁷⁴ Ercsey Zsombor: A személyi jövedelemadó és az igazságosság egyes kérdései. In: Bencsik András – Fülöp Péter (Szerk.): Jogász doktoranduszok I. pécsi találkozója. PTE ÁJK Doktori Iskolája, Pécs 2011. 306-312. o.

⁷⁵ Klicsu László: Közteherviselés az új Alkotmányban. 2011. Pázmány Law Working Papers, 6.o.

⁷⁶ t.i.: korábban ezt a természetes személyek, jogi személyek, és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetekre redukálta

⁷⁷ Musgrave A.- Musgrave P.: Az egyenlő teherviselés (az adózási méltányosság) megközelítési módjai. Adózás, adórendszerek, adóreformok – Elvek, elméletek, tapasztalatok. Szerk. Semjén András. Szociálpolitikai Értesítő. 1993/1-2

⁷⁸ Szilovics Csaba: i.m.: 71.o.

javak összességére, melyekből az adó fizetésére ténylegesen sor kell, hogy kerüljön⁷⁹, mely felveti annak problematikáját, hogy hol kell meghúzni a határt: az életszínvonal függvényében állapítható-e meg a teherviselő képesség, vagy csak a létminimum teherbíró képességét értjük alatta⁸⁰? A kérdés tisztázásához leszögezni szükséges, hogy a teherviselő képesség, mint fogalom, meglehetősen indefinit, egyénenként változó, mindenki számára máshogy értelmezhető⁸¹. Azonos arányú bevételeknél is meglehetősen eltérő lehet, változhat az éppen esedékes kiadások, kötelező befizetések okán. Ennek korolláriuma nyilván az, hogy ahhoz, hogy a teherbíró képességről mindenkit érintően valós képet kapjunk, vagyis a túl generikus fogalomalkotás elkerülése érdekében az egyéni elbírálásnak számításba kellene jönnie. Ennek kapcsán az a probléma merül fel, hogy az önkéntesség nem fér össze az adóztatás fogalmi körével

82

Tény tehát, hogy a közszolgáltatásokhoz mindenkinek hozzá kell járulnia, viszont nem mindegy a hozzájárulás mértéke, melynek alaptörvényi deklarációjával szintén adós marad a törvényhozó. 1776-ban Adam Smith⁸³ fogalmazza meg elsőként a képességek szerinti adózás követelményét azzal, hogy négy- mára alapelveként számon tartott, és a modern kor sajátosságaival kiegészült- feltételt fogalmaz meg, kikötve az adó általánosságát, igazságosságát, egyértelműségét, olcsóságát, valamint hangsúlyozva a likviditást. Ezen elveket azonban a kormányzatok felettébb gyakran szegik meg, hiszen meglehetősen sokszor a legkisebb ellenállással rendelkező társadalmi csoportok felé tolódik a terhelés azzal, hogy a legszegényebb rétegekre hárítják az adóterhek legnagyobb részét⁸⁴. Pedig tekintettel kell lenni az adózói létfenntartásra azzal, hogy az elvonásnak csak azon mértéke megengedhető, mely az alapvető szükségletek fedezése után fennmarad. Ez azt jelenti tehát, hogy az arányos közteherviselés feltétele a létminimum adómentessége⁸⁵, azonban ez utóbbi deklarálása kimaradt az Alaptörvényből. Sőt, mondhatni az arányosság követelménye sem található meg

⁷⁹ Az adófizetés, s ezáltal a teherviselő képesség két forrás alapján határozható meg: a jövedelem, mint folyó elem és a vagyon, mint statikus elem alapján.

⁸⁰ Erdős Éva: A közteherviselés elvének kiterjesztő értelmezése az európai adóharmonizáció tükrében *Miskolci Jogi Szemle*, 2011, Különszám, 46–62.

⁸¹ Ezt ki kell egészíteni azzal, hogy az adóforrásokat nem szabad túlterhelni, mert minden adónemnek vannak korlátai, melyen túl nem feszíthető, mert magát az adóforrást tennék tönkre. Lásd: Botos Katalin: Adóelméletek – mit üzen az elméletörténet a mának? *Pénzügyi Szemle* 2008. évi 3. sz.

⁸² Erdős Éva: A közteherviselés elvének kiterjesztő értelmezése az európai adóharmonizáció tükrében *Miskolci Jogi Szemle*, 2011, Különszám, 46–62.

⁸³ Adam Smith: *Vizsgálódás a nemzetek jólétének természetéről és okairól*, Budapest, 1940, 380.o.

⁸⁴ Botos Katalin: Adóelméletek – mit üzen az elméletörténet a mának? *Pénzügyi Szemle*, 2008. évi 3. sz.

⁸⁵ v.ö.: Simon István: A közpénzügyek szabályozása az alkotmányban – tervezet (Pázmány Law Working Papers, Nr 2011/6.

expressis verbis. Valószínűsíthetően a jogalkotó a „megfelelően” szó használatával akarta ezt érzékeltetni, azonban véleményem szerint egy módhatározó, akármilyen jól megválasztott legyen is, nem alkalmas az arányosság alaptörvényi deklarálására. Ezen hiány pótlása azért is lenne indokolt, mert kifejezésre juttatná a konfiskáló adók tilalmát és a regresszív adómérték - azaz az alacsony adósávba tartozókra háruló nagy adóteher - kizárását is.

A gyermeknevelés költségeinek beemelése az alkotmányi közteherviselés fogalmi körébe egy hatalmas lépést jelent az arányosság és igazságosság felé, hisz a teherviselő képességet nagymértékben befolyásolja az, hogy egy jövedelemből hányan élnek, s alkotmányi szinten deklarálni a gyermeknevelés adójogi vonzatát nemcsak a haszonelv fogalmi elemeinek ismételt megjelenését, hanem a gyermekvállalás ösztönzését is megvalósítja⁸⁶. Hiányzik viszont ezen összeg pontosítása, s nem utalja ezt a tisztelet sarkalatos törvény feladatai közé sem⁸⁷.

I.3.4. Az Alaptörvény és az egykulcsos adó

Az Alaptörvény születésekor⁸⁸ az egykulcsos adó már bevezetésre került Magyarországon⁸⁹, ezen újítás azonban nem nyert expressis verbis deklarációt alkotmányunkba. Vannak, akik ezt hibaként szemlélik, s arra hivatkoznak, hogy az alaptörvényi beemelés elmaradásával a stabilitás megerősítése maradt el, hivatkozva a spanyol⁹⁰ alkotmányra, mely a redisztribúcióval kapcsolatos igazságosságot a progresszióval kívánja kivitelezni⁹¹. Véleményem szerint ez Magyarország esetén több okból sem lenne szerencsés. Először is azért, mert a nyugat-európai államokban társadalmi elfogadottsága van a progresszív, mint igazságosságot megtestesítő adórendszernek, így az alkotmányba való beemelés kétséget kizáróan indokolt. Ezzel szemben Magyarországon az egykulcsos adó igazságosságáról nemhogy állami egyetértés nincs, de néhányan egyenesen erkölcstelennek bélyegzik a szegények megbüntetéséért. Másodszor pedig lineáris adó bevezetése egyértelműen egy

⁸⁶ Szilovics Csaba: i.m.: 78.o.

⁸⁷ v.ö.: Kecő Gábor: Szemle - Nemzetközi összehasonlító adójogi szeminárium a családi adózás témájában ÚJ Magyar Közigazgatás III:(9-10) pp. 74-81. (2010)

⁸⁸ 2011. április 25.

⁸⁹ 2011. január 1.

⁹⁰ Spanyolország alkotmánya, 31. cikk (1) bekezdés: „Anyagi képességeinek megfelelően mindenki köteles hozzájárulni a közterhek viseléséhez az egyenlőség és a progresszivitás elvén alapuló, igazságos adórendszer útján, amely azonban nem irányozhat elő vagyonekmozgást.”

⁹¹ Szilovics Csaba: i.m.: 49.o.

adott párthoz köthető, így – akármennyire az igazságosság elősegítése volt is a célja–
figyelembe kell venni, hogy egy alkotmány nem válhat politikai csatározások színterévé.

II. Az egykulcsos adó Magyarországon

Bár Isten szemében való igaz, hogy minden ember egyenlő, evidenciába kell vennünk, hogy embertársainktól nem várhatjuk el ugyanazt, mint Istentől – függetlenül a Biblia vallási és erkölcsi tanításától. Az egykulcsos adó azt jelenti, hogy „a bevételek típusától függetlenül egy adóalapot képeznek, amelyre egyetlen, általában alacsony mértékű 10-20% közötti adókulcsot vetnek ki.”⁹² Gyakran illetik az igazságtalan, szegényeket megbüntető jelzőkkel, azonban önmagára, mint adófajtára ezt nem lehet egyértelműen kinyilatkozni, szükséges figyelembe venni, hogy eszközszerrendszere mennyire felel meg az adott ország problémái kezelésének. 93

Ötlete két amerikai közgazdásztól, Robert Hall-tól és Alvin Rabushkától ered⁹⁴, melyet 1981-ben a Wall Street Journalban megjelent „Javaslat adórendszerünk egyszerűsítésére”⁹⁵ című cikkben vetettek fel, ami már komoly vitát váltott ki az Egyesült Államokban, különösen, hogy az újsághoz mellékeltek egy adóbevallási mintát is, amelyen az összes bevallandó adat egy kisebb fajta papíron elfért⁹⁶. Először nem sikerült ugyan a bevezetése, de annyit értek vele, hogy az akkori amerikai adórendszer progresszivitását jelentősen mérsékelje.⁹⁷

Több megvalósulási formája létezik: az adómentesség nélküli, illetve adómentességet biztosító módozat, valamint az egykulcsos rendszer adójóváírással és a társasági jövedelmekre is kiterjedő egységes kulcs. Jelenleg a világon 22 ország⁹⁸ alkalmaz lineáris adót, példának okáért Litvánia⁹⁹, Lettország¹⁰⁰, Csehország¹⁰¹, Románia¹⁰², Észtország¹⁰³, Szlovákia¹⁰⁴ és Bulgária¹⁰⁵ is¹⁰⁶.

⁹² Szilovics Csaba: i.m. 35. o.

⁹³ v.ö.: Szilovics Csaba: i.m. 60. o.

⁹⁴ Erős – Ivicz: Egykulcsos adórendszer. A bölcsek köve, avagy egy lehetséges megoldás a sok közül? Iustum Aequum Salutare. II. 2006/1-2

⁹⁵ A Proposal to Simplify Our Tax System

⁹⁶ innen ered „söralátét” ragadványneve, forrás: Erdős Tibor: Egykulcsos jövedelemadó és gazdasági növekedés. Közgazdasági Szemle. LIX. évf. 2012. február

⁹⁷ Az egykulcsos adórendszerre vonatkozó javaslat tartalmazta, hogy minden dollár jövedelem 19%-os egységes kulccsal adózik ugyan, ám kivételt képez ez alól a családok 25 ezer dollár alatti jövedelme, melyet adómentesség illetett.

⁹⁸ Muraközy Balázs: Az EgyAdókulcs legendája. Magyar Narancs Online. 2006.04.06

⁹⁹ 15%-os kulcs

Magyarország 2009-ig a világ egyik legprogresszívabb adórendszerével bírt¹⁰⁷. Ez több problémát is felvetett. Többek között egyértelműen érzékelhető volt, hogy a magasabb jövedelmek adóterhelését hosszú távon mérsékelni kell. Sokak szerint érthetetlen a progresszív adózás méltányossággal való azonosítása azzal érvelve, hogy jövedelmük nagyobb szintjének elvonása nem jár egyenesen arányosan azzal, hogy érdekeik többet nyomnának a latban az adórendszer alapjainak kialakításakor¹⁰⁸. Ez nyilvánvalóan összefügg azzal, hogy az adózók általános adófizetői hajlandósága meglehetősen alacsony; nem szívesen fizetnek adót, hisz nincs, vagy kevéssé van rálátásuk a közpénzügyi mozgásokra, s ezáltal arra is, hogy mit kapnak (kaphatnak) adójukért cserébe. Azonban nem hagyható figyelmen kívül, hogy az állam gazdasági és pénzügyi szuverenitását, objektivitását szolgálja működésének, feladatainak meghatározott adókon keresztül történő finanszírozása, így az adózás nem a szabadság korlátja, hanem épp ellenkezőleg: annak kifejeződése. Ez az oka annak is, hogy a több adót fizetőknek nincs erősebb befolyásuk az állam működésére és viszont: az állam nem keresi jobban a több adót fizetők kegyét, mint a kevesebbet fizetőkét¹⁰⁹. Ezzel függ össze az a tény, hogy az elmúlt két évtizedben Magyarország közösségként vizsgálva nem volt sikeres, ugyanis meglehetősen gyakran fordult elő, hogy az egyéni anyagi siker élvezett előnyt a közösség, mint egész terhére annak ellenére, hogy már a régi gondolkodók, mint Arisztotelész is kinyilatkozzák, hogy kerüljön előtérbe a közjó az egyéni jóval szemben¹¹⁰. Az igazi probléma oka azonban az, hogy a közösség hátrányba kerülését az egyénnel szemben sem jogi, sem pedig erkölcsi értelemben nem illeti szankció, hisz quasi társadalmi szintű

¹⁰⁰ a munkajövedelmek és befektetési jövedelmek eltérően adóznak: előbbiek 26, utóbbiak pedig fajtától függően 10, illetve 26 %-kal

¹⁰¹ 15%-os kulcs

¹⁰² 16%-os kulcs

¹⁰³ 21%-os kulcs

¹⁰⁴ 19%-os kulcs

¹⁰⁵ 10%-os kulcs

¹⁰⁶ Ercsey Zs: Personal income tax: provisions regarding fairness (társszerző: Emina Jerković). In: Tímea Drinóczi - Mirela Župan – Zsombor Ercsey – Mario Vinković (Szerk.): Contemporary legal challenges: EU – Hungary – Croatia. Faculty of Law, University of Pécs and Faculty of Law, J. J. Strossmayer University of Osijek, Pécs-Osijek 2012. 319. o.

¹⁰⁷ Kovács Ilona: A jövedelemeloszlás és jövedelemegyenlőtlenség a személyijövedelemadóbevallási adatok tükrében. Statisztikai Szemle. 89. évf. 3. szám

¹⁰⁸ Kovács Ilona: A jövedelemeloszlás és jövedelemegyenlőtlenség a személyijövedelemadóbevallási adatok tükrében. Statisztikai Szemle. 89. évf. 3. szám

¹⁰⁹ Klicsu László: Közteherviselés az új Alkotmányban. 2011. Pázmány Law Working Papers, 9.o.

¹¹⁰ Platón és Arisztotelész ezen kérdésben gyökeresen ellenkezőt állítottak, míg ugyanis Platón tanai hirdették, hogy az embernek alkalmazkodnia kell a Világlélek emberfeletti rendjéhez, addig Arisztotelész erre aképpen kontravindicált, hogy az ember nem része egy számára idegen, emberfeletti célokért működő gépezetnek.

tartózkodó jóindulat nyilvánul meg irányába. A normaszegő magatartást az érvényesülés egyik legfontosabb előfeltételének tekintjük, holott ez némely Európai Unió tagállamban elfogadhatatlan¹¹¹.

Bevezetése számos vitát váltott ki, melynek fő oka Magyarország sajátos megoldása: adómentes jövedelemsávot nem alkalmaz, hatályba lépése pedig az adójóváírás megszüntetésével járt, azonban számos előnyt is maga után hozott, mint az adminisztrációs költségek csökkenése, a kevesebb ellenőrzés, vagy a munkára való hajlandóság fokozása.¹¹²

Az esetek többségében az új rendszerek csak névleg egykulcsosak, valójában azonban szinte mindegyikben fellelhető progresszív elem; nincs ez másként Magyarország esetében sem. A 2011. január 1-jével bevezetett lineáris adó a sávosan progresszív modellt váltotta fel, amely a legalacsonyabb adósáv 17%-os kulcsához képest egy, a legmagasabb sáv 32%-os adókulcsához képest pedig tizenhat százalékpontos csökkenést eredményezett¹¹³.

Tehát az egykulcsos rendszer abszolút nem volt teljes körű, ugyanis az összevonandó jövedelmekre alkalmazni kellett a 27 százalékos adóalap-kiegészítést¹¹⁴, a különadózó jövedelmekre viszont nem¹¹⁵, ezek egységesen 16 százalékos kulccsal adóztak. Ennek megfelelően az előbbiek tényleges adóterhelése 20, 32 % volt¹¹⁶. Erre – véleményem szerint – a legkevésbé sem illeszthető rá sem a hatékony, sem az igazságos jelző.

Az eredeti koncepció szerint 2 év alatt vezették volna ki az adóalap- kiegészítést, mégpedig két lépésben. Elsőként 2012-ben csak a felére redukálták volna, vagyis 13.5%-ra¹¹⁷, 2013-ra pedig teljesen eltűnt volna a magyar rendszerből. Végére is, ez úgy néz ki, megvalósul, viszont nem a tervezett módon, ugyanis bevezetésre került az a szabály, hogy az adóalap 2.424.000 Forintot meg nem haladó részére az adóalap-kiegészítést nem kell alkalmazni, ez alatt 16 %, ez felett pedig az ezt meghaladó rész 27%-a, vagyis 20, 32% az

¹¹¹ Simon István: A közpénzügyek szabályozása az alkotmányban – tervezet (Pázmány Law Working Papers, Nr 2011/6. 10.o.

¹¹² Muraközy Balázs: i.m. 32.o.

¹¹³ Kovács Ilona: i.m.: 13.o.

¹¹⁴ más néven szuperbruttót

¹¹⁵ Az Szja törvény a jövedelmek két nagy típusát különíti el: az összevonandó jövedelmeket – amelyek együttesen képezik az összevont adóalapot –, valamint a különadózó jövedelmeket. Az első csoportba az önálló tevékenységből származó, a nem önálló tevékenységből származó és az egyéb jövedelmek tartoznak, míg a második kategóriába a különböző tőkejövedelmeket, ingó és ingatlan átruházásából származó jövedelmeket, befektetésből származó jövedelmeket, a béren kívüli juttatásokat és a béren kívülinek nem minősülő egyéb juttatásokat sorolják.

¹¹⁶ a 27%-kal kiegészített adóalap 16%-a

¹¹⁷ ezt nevezzük az ún. félszuperbruttónak

adóteher.

2012. novemberében végtére is elfogadta az Országgyűlés az adóalap-kiegészítés szabályainak a magyar személyi jövedelemadó rendszerből való kivezetését, így 2013. január 1-jétől minden jövedelem 16%-kal fog adózni. Ez egyfelől pozitívum, de felveti a kérdést, hogy a korábbi progresszív elemnek, vagyis az effektíve két kulcsnak köszönhetően a magasabb jövedelműek az összevont adóalap keretében többet adóztak, ennek megszűnésével a személyi jövedelemadó rendszere nem tesz különbséget az adóalanyok között, így a vertikális igazságosság megvalósulása vitatható.

III.Felhasznált irodalom

Drinóczi Tímea: Gazdasági alkotmány az Alaptörvényben. In: Pázmány Law Working Papers. 2012. évi 33. szám, <http://plwp.jak.ppke.hu/images/files/2012/2012-33-Drinoczi.pdf>

Földes Gábor: Pénzügyi alkotmányosság. Társadalmi Szemle, 1996/1

Bakos P.- Bíró A.- Elek P.- Scharle Á.: A magyar adórendszer hatékonysága. Közpénzügyi füzetek 21.2008. április ELTE TATK

Bakos P.- Bíró A.- Elek P.- Scharle Á.: A magyar adórendszer hatékonysága. Közpénzügyi füzetek 21.2008. április ELTE TATK

Cserne Péter: A közteherviselés. 2009. október. Selected Works. http://works.bepress.com/peter*cserne/50

Szilovics Csaba: Az igazságosság elveinek érvényesülése a természetes személyek adóztatásában, Jura, 2012/ I.,

Ronald Dworkin: Liberalizmus. In: Az angolszász liberalizmus klasszikusai II. Szerk. Ludassy Mária, Atlantisz, 1992.

Szilovics Csaba: Az igazságos és arányos közteherviselés kialakításának magyarországi feltételeiről, (felelős kiadó: Inter-szféra Kft), Pécs, 2012.

Deák Dániel: Igazságos-e a magyar adórendszer? (Egy törvényhozási csapdahelyzet elemzése). Jogtudományi közlöny 1997. évi 7-8. sz.

Deák Dániel: Procedural Versus Substantive Law: A Balancing Act in the EU. Tax Notes International Vol. 57, No. 8, pp. 683-694, February 22, 2010

Diana Butler Bass: A People's History of Christianity: The other side of the Story, HarperOne; First Edition edition (March 3, 2009)

Deák Dániel: Neutrality and Legal Certainty in Tax Law and the Effective Protection of Taxpayers' Rights. Acta Juridica Hungarica Vol. 49, No. 2, pp. 177–201, 2008

Deák Dániel: A Proposal of Law & Ethics, and Its Application to the Case of Tax Avoidance RESPONSIBILITY, DEEP ECOLOGY AND THE SELF; FESTSCHRIFT IN HONOUR OF KNUT J. IMS, pp. 65-86, Ove Jakobsen & Lars Jacob Tynes Pedersen, eds., Forlag 1, 2011

- Ékes Ildikó: Rejtett gazdaság és változása. INFO-Társadalomtudomány 1995. augusztus
- Ludwig van den Hauwe: German income tax policy between equity and efficiency. European Journal of Law & Economics 1998. évi 5. sz.
- Hessing and Elffers and Robben and Webley; Does Deterrence Deter? Why People Pay...
- Hite, P, A; 1997 An investigation of Moral Suesion and vertical equity Law and Policy vol.
- Susan Pace Hamill: A Fair Tax. An evaluation of Federal Tax Policy based on Judeo-Christian Ethics, Virginia Tax Review, 2006
- Homoki- Nagy Mária: Adók és adófizetők. Rubicon 2012/6.
- Arisztotelész: Nikomakhoszi etika. Európa, 1997, 19.o.
- Aquinói Szent Tamás: Summa Theologica, II-II. 38.o.
- Jackson A.: Miért nem kell választanunk a társadalmi igazságosság és a gazdasági növekedés között. Esély. 2007/2.
- Musgrave A.- Musgrave P.: Az egyenlő teherviselés (az adózási méltányosság) megközelítési módjai. Adózás, adórendszerek, adóreformok – Elvek, elméletek, tapasztalatok. Szerk. Semjén András. Szociálpolitikai Értesítő. 1993/1-2.
- Pálinkás József: Az igazságosság, mint eszmény. Hitel. 2007. augusztus
- Rawls J.: Méltányossággént felfogott igazságosság Modern Politikai filozófia. (Szerk. Huoranszki Ferenc) Osiris Kiadó, Láthatatlan Kollégium, Budapest, 1998.
- Reuven S. Avi-Yonah: The Three Goals of Taxation. Tax Law Review 2006.évi 1. sz.
- Scharle Á.-Benczúr P.- Kátay G.-Váradi B.: Hogyan növelhető az adórendszer hatékonysága? Közpénzügyi füzetek. 26. ELTE TATK 2010. július
- Takács Péter: Jog és igazságosság. Jogbölcseleti előadások. Miskolc, 1998.
- Tallár Ferenc: Az igazságosság kisiklása. Rawls igazságosságelmélete és a keresztény hagyomány. A tanulmány az OTKA T 34125 számú kutatási programjának támogatásával

készült hosszabb írás első része. Botos Katalin: Adóelméletek – mit üzen az elmélettörténet a mának? Pénzügyi Szemle 2008. évi 3. sz.

Christopher Heady: The Conflict Between Equity and Efficiency in Designing Personal Income Tax Systems. The Role of Tax Reform in Central and Eastren European Economies. OECD, Párizs 1991

Deák Dániel: The Role of Law and Ethics in Developing Business Management as a Profession. Society and Economy, Vol. 31, No. 2, pp. 271-293, 2009

Ercsey Zsombor: A személyi jövedelemadó és az igazságosság egyes kérdései. In: Bencsik András – Fülöp Péter (Szerk.): Jogász doktoranduszok I. pécsi találkozója. PTE ÁJK Doktori Iskolája, Pécs 2011. 306-312. o.

Chriswell, W. A.: Why I Preach That the Bible Is Literally True. Broadman & Holman, 2008

Ercsey Zs: The Current Personal Income Tax Regime in Hungary. Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécs Publicata. University of Pécs, Faculty of Law, Pécs 2012. 57-70. o.

Ercsey Zs: Personal income tax: provisions regarding fairness (társszerző: Emina Jerković). In: Tímea Drinóczi - Mirela Župan – Zsombor Ercsey – Mario Vinković (Szerk.): Contemporary legal challenges: EU – Hungary – Croatia. Faculty of Law, University of Pécs and Faculty of Law, J. J. Strossmayer University of Osijek, Pécs-Osijek 2012. 319-340. o.

Erdős Tibor: Egykulcsos jövedelemadó és gazdasági növekedés. Közgazdasági Szemle. LIX. évf. 2012. február

Erős – Ivicz: Egykulcsos adórendszer. A bölcsek köve, avagy egy lehetséges megoldás a sok közül? Iustum Aequum Salutare. II. 2006/1-2.

Gács Endre: Bérek, adózás, családtámogatás. Statisztikai Szemle, 1993. évi 11. szám

Kovács Ilona: A jövedelemeloszlás és jövedelemegyenlőtlenség a személyijövedelemadóbevallási adatok tükrében. Statisztikai Szemle. 89. évf. 3. szám

Muraközy Balázs: Az EgyAdókulcs legendája. Magyar Narancs Online. 2006.04.06

OECD (2006.): Fundamental reform of personal income tax, tax policy studies no. 13.

Saavedra, P. (2007): Flat income tax reforms, Ch. 8. in Fiscal policy and economic growth. Gray, C. – Lane, T. – Varoudakis, A. (szerk.), World Bank

Slemrod, I: 1989 Complexity, Compliance Costs and Tax Evasion Chapter 5

Bolberitz Pál , Gál Ferenc: Aquinói Szent Tamás filozófiája és teológiája (Lét és lényeg/A teológia összefoglalása, - Ecclesia Könyvkiadó

Matlary, Janne Haaland - Gaál Anna (ford.) : Akit az igazság megtalált, Helikon, 2004, Budapest

Diana Butler-Bass: Christianity for the Rest of Us: How the Neighborhood Church Is Transforming the Faith HarperOne; Reprint edition

David Felten (Author), Jeff Procter-Murphy (Author): Living the Questions: The Wisdom of Progressive Christianity, HarperOne; Original edition

John Schwarz : A Handbook of the christian faith, Bethany House Publishers (August 1, 2004)

Harold S. Kushner: To life: The celebration of jewish being and thinking

William C. Placher: Readings in the history of christian theology, volume 1: from its beginnings to the eve of the reformation
Roger E. Olson: The story of christian theology: twenty centuries of tradition and reform

Brian D. McLaren: A new kind of christianity ten questions that are transforming the

Adrian Hastings: A world history of christianity

Amy-Jill Levine: The jewish annotated new testament

John Shelby: Spong re-claiming the bible for a non religious world

Susan Pace Hamill: The potential of applying judeo- christian ethics to tax policy of foreign countries

Bodai Zsuzsa: A pénzfilozófiája_1. köt. : Az ókori, a középkori és a kora újkori pénzülméletek
Bodai Zsuzsa - [Budapest], Aula, 1998

Adam S. Chodorow: Biblical Tax Systems and the case of Progressive Taxation, Economics of Ancient Law, ed.: Geoffrey D. Miller, 2009.

Susan Pace Hamill: The Least of These: Fair Taxes and the Moral Duty of Christians, 2003

Simon István: A közpénzügyek szabályozása az alkotmányban – tervezet (Pázmány Law Working Papers, Nr 2011/6. 10.o.